

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

XXII/3

**БЕОГРАД
1976.**

НАШ ЈЕЗИК

Књига XXII (нова серија)

Св. 3

САДРЖАЈ

Речник и језичка култура (Поводом изласка из штампе последње књиге Рјечника ЈАЗУ) (ЖИВОЈИН СТАНОЈЧИЋ)	95—97
О босанско-херцеговачкој деklinацији <i>Sálko, Sálkē</i> (неколико речи) (РАДОСАВ БОШКОВИЋ)	98—100
Предлог код с генитивом неправих (конкретизованих) глаголских именица (МИЛИЦА РАДОВИЋ-ТЕШИЋ)	101—115
Поводом неких предлога за допуну правила о знацима интерпункције (МИХАИЛО СТЕВАНОВИЋ)	116—122
Још о промени именица типа <i>Раде</i> (МИЛИЈА СТАНИЋ)	123—125

Транскрипција јапанских и кинеских имена

(1) Начелна и конкретна питања транскрипције имена из далекоисточних језика (МИТАР ПЕШИКАН)	126—137
(2) Кинеска географска имена у нашој картографији (РАДМИЛА КОВАЧЕВИЋ)	137—143
(3) Особености кинеских властитих имена (LI JU-GIU)	143—146
(4) Правила и примери транскрипције јапанских географских имена (НИКОЛА РОДИЋ)	146—149

Текућа питања језичке културе

Глаголи <i>уснути</i> и <i>уснути</i> (МИЛИЦА ВУЈАНИЋ)	150—152
Потреба сарадње ономастичара и географа (ЗВЕЗДАНА ПАВЛОВИЋ)	153—155
О српскохрватским и албанским именицама на <i>-ар</i> (Поводом облика <i>Косовар</i>) (ДРАГУТИН МИЋОВИЋ)	155—157

Хроника

VI међународни научни састанак слависта у Вукове дане (ЉИЉАНА ЈУХАС)	158—160
О једном корисном терминолошком приручнику (ДАРИНКА ГОРТАН-ПРЕМК)	160—161
Уз Речник жаргона (ДАРИНКА ГОРТАН-ПРЕМК)	161—162

РЕЧНИК И ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Поводом изласка из штампе последње књиге Рјечника ЈАЗУ

Када као граматичари размишљамо о речницима, свесни смо фундаменталних разлика међу лексикографима и нама — граматичарима, у приступу истој материји — језику. Како је то лингвист и граматичар Л. В. Шчерба, са конотацијом високог уважавања, истицао — посао на речнику, будући заснован највећим делом на семантици, захтева нарочито танано осећање језика, савршену личну надареност, која је, на неки начин, сродна надарености књижевника. Отуда свако лексикографско дело, чак и када је реч о колективном делу, носи јак индивидуални печат његовог ствараоца, одн. његових стваралаца. То све, природно, испољено је у контексту изражених правила, кад је реч о колективном делу, која су једновремено и средство утицаја одређене лексикографске школе, видљиво у индивидуалном остварењу. Међутим, горње граматичарево запажање, са своје стране, води и закључку о томе колико је прилог лексикографа, а међу њима, како ћемо у нашем случају видети, велики је број граматичара, од великог значаја за све системе у области књижевног језика, који посматрамо као средство — да се изразимо Белићевим термином — културног мишљења.

Завршетак великог лексикографског подухвата Југославенске академије знаности и умјетности пружа нам прилику да, истичући управо труд стваралаца *Rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika*, чија је прва свеска изишла 1880—1882. године а последња 1976, дакле у распону од скоро стотину година, укажемо на његов значај — као граматичари. А то пре свега значи са гледишта књижевнојезичке норме, односно, још тачније и у примени, с обзиром на задатак нашег часописа, — са гледишта језичке културе, њеног богаћења и сталног усавршавања.

Сам рад на *Rječniku* започет је 1867. године и, како то уредник *Dodatka (Materijali o Rječniku)* каже, у периоду од преко сто година уређивало га је шест уредника: Буро Даничић, Матија Ваљавец, Петар Будмани, Томо Маретић, Стјепан Мусулин и Славко Павешкић. Када се узме у обзир чињеница да се само за уређивања двају последњих уредника на *Рјечнику*

радило колективно, дакле, од 1947. године, очигледно је да став о посебној природи лексикографског стварања има чврсте основе. Па и онда, наравно, када је у питању колективни рад та специфичност доћи ће до изражаја. А поред наведених стваралаца, од 12. књиге, коју је почео уређивати Стј. Мусулин, на *Рјечнику* су радили још и Д. Боранић и П. Скок, те редом: Т. Алауповић, С. Босанац, М. Деановић, Д. Грденић, Ј. Наџт, С. Павичић, Н. Рончевић, М. Стојковић, В. Штефанић, С. Живковић, Ј. Једвај, П. Рогоћ, Ј. Nagy, Ј. Рибарић, S. Pelz. И они су, сви заједно, уз помоћ многих других посленика, од подворника академије, како је Т. Маретић рекао, до исписивача грабе и сабирача, учинили да се у току те стотине година појави монументално лексикографско дело у којем је „рјечничко благо hrvatskoga ili srpskoga jezika od prvih njegovih početaka do polovice 19. stoljeća, uz neke izuzetke, popisano... i protumačeno u 96 svezaka i povezano u dvadeset i tri knjige po 960 strana, što čini ukupno 22.080 strana velikog formata"... и које представља „jedno od najvećih djela svjetske leksikografije i najveće slavensko leksikografsko djelo" (Lj. Jonke, O značenju i upotrebi Akademijina Rječnika, Rječnik JAZU, Sv. 97, Dodatak — Materijali o Rječniku, Zagreb 1967, 77).

А како се рад на *Рјечнику* завршио 1975. године, до када се, у овоме стогодишњем периоду, развило више ступњева књижевног језика српскохрватског, његов утицај на тај језик од великог је значаја, чак и када би се видео само у својењу неколико ранијих типова књижевног језика и правописа, како је већ речено, на један, дакле — када би се видео у фундаменталној његовој функцији, битној за стварање заједничког нашег књижевног језика, а не и у многим другим његовим функцијама.

За савремени књижевни језик, и за његово кодификовање, када се он посматра као историјска категорија, први од релевантних чинилаца сигурно је његова једновремено и историјска и нормативна природа, на коју граматицари и указују. У тој својој концепцији, коју је увео Б. Даничић (са неким недостацима у погледу принципа заступљености свих дијалеката и хрватских писаца илирског књижевног језика, што се у *Dodatku Rječniku* и каже и што се касније могло употпунити), *Rječnik* је књижевном језику и његовој норми пружио све могућности за остваривање континуитета. Проф. Љ. Јонке истиче да он садржи пописану и протумачену лексику од 1189. године до краја 18. века и лексику 19. века, дакле народног језика који је постао основа модерног књижевног језика, те да тако „Akademijin Rječnik postaje informativni rječnik za starije razdoblje, tj. od 12. do početka 19. stoljeća, i normativni za razdoblje od Karadžića i Daničića dalje" (Ibid., 78). А то је

грађа из више временски и друштвено омеђених извора, па, ако хоћемо, и слојева у сваком од тих извора. Како последњи његов уредник Славко Павешкић (1912—1975) истиче, такође у *Dodatku*, извори те грађе су јавни и приватни документи (даровнице, пресуде, уговори, опорукe, инвентари, статути и др. феудалног доба), књижевна дела у најширем смислу те речи од 12. до краја 18. в., одн. почетка 19. века (биографије краљева, приче, романи средњег века, лирика трубадура, сва каснија литерарна дела далматинских градова, описи, путописи, стручне црквене књиге, поучне књиге из доба рационализма итд.), затим народно стваралаштво (од бележења П. Хекторовића у 16. в. до В. Караџића), говорни језик који су бележили људи са терена, етнографски и дијалектолошки радови, терминологије и, најзад, речници, од Вранчићевог (1595. г.) до Ивековићевог (1901. г.).

Свакоме ко се бави културним мишљењем, а на уму има дефиницију књижевног језика који је — по Белићевим речима — управо представник културног мишљења, тј. „мишљења у вези са предметима опште цивилизације” (в. Јужнословенски филолог XIX, 1—4, Београд 1951—1952, 2—3 и д.), — сваком таквом, дакле, биће јасно да су речником таквога садржаја и таквих концепција књижевног језику пружени и извори и средства, граматичка и језичка уопште, континуитета нуђног за сваки књижевни језик који се већ налази у својој развијеној фази. А српскохрватски језик у тој је фази већ одавно, захваљујући, међу осталим, и делима као што је *Rječnik JAZU*. Историјски узето, дакле — са материјалом који се уноси у језичку синхронију, тј. у језичке системе који припадају датој, садашњој, генерацији, очигледно је да овај речник, уз синхроничке речнике, омогућује у врло потпуном обиму остваривање начела слободне норме нашег књижевног језика. Ако се, наравно, под овим термином разуме норма која произилази из природе српскохрватскога језика и из научног проучавања те природе. Таква норма, управо с обзиром на потребу постојања континуитета у цивилизацији, у преносу порукe међу генерацијама, не само да дозвољава што већа богатства у изворима, међу њима и хронолошка, него и изричито захтева њихово увођење у најразличније језичке стилове. А речник, и овај Југославенске академије, изграђено је и универзално средство за гу сврху. Као такав, као оруђе његовога рада на усавршавању језичке културе, речник мора бити предмет и граматичареве свестране пажње.

Живојин Станојичић